

Marija JURAŠIN
Dr. Dragutin FELETAR

GLAZBENI ŽIVOT KOPRIVNICE U DOBA FOTUNATA PINTARIĆA

I.

Hrvatski skladatelj **Fortunat Pintarić** (Čakovec, 1798. -Koprivnica, 1867.) živio je u vrijeme krupnih događaja i promjena u povijesti Hrvata. U tom povijesnom okviru dovoljno je spomenuti Hrvatski ilirski preporod, događaje vezane uz 1848. godinu, te promjene koje su uslijedile pred sklapanje Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. godine - pa da se naglasi dramatičnost zbivanja koja su zauvijek obilježila hrvatsku povijest. Otac Franjevac Fortunat (Josip) Pintarić ne samo da je bio svjedokom tih zbivanja, već je svojom nesumnjivom kreativnošću i životnim angažmanom izravno pridonio njihovu tijeku.

Izuzev kraćih boravka u Zagrebu (od 1828. do 1834.) , te u mađarskom Pečuhu (1857. do 1859.), Pintarić je pretežno živio i djelovao u gradovima sjeverozapadne Hrvatske - najprije u rodnom Čakovcu, a potom kao zreli stvaratelj u Varaždinu (od 1835. do 1857.), Virovitici (1860. do 1866.) , te na kraju u Koprivnici (1866. do smrti 1867. godine). Prema tomu, Pintarićevo curriculum vitae najizravnije je vezan uz domete i način života u Varaždinu, Virovitici i Koprivnici sredinom 19. stoljeća. Dapače, prilike i ljudi koji su živjeli i djelovali u panonskom podneblju sjeverozapadne Hrvatske imali su izravan utjecaj na Pintarićevo stvaralaštvo i njegovo poimanje života i umjetnosti.

Razdoblje Pintarićevega života, a pogotovo sredina 19. stoljeća, prdstavlja ne samo ključno doba zriobe hrvatskoga nacionalnoga bića i početak moderne hrvatske kulture i znanosti, već je to i vrijeme postupnoga prijelaza iz starinskih feudalnih odnosa prema suvremenijem građanskom, kapitalističkom društvu. To je razdoblje početka zalaza znamenitih cehova - obrtničkih udruženja koja su svojim krutim pravilima i stegama davala osnovni ton životu sjevernohrvatskih gradova i trgovišta. Cehovske navade i na našim meridijanima ustupaju mjesto liberalnijim i stvaralačkim manufakturama s tendencijom prihvaćanja postulata prve industrijske revolucije. I selo započinje neumitni hod promjena: ban Josip Jelačić 1848. ukida kmetstvo i time otvara put modernoj poljoprivredi i novoj organizaciji agrara i sela.

Sve ove skupne povijesne mijene, uz prihvaćanje masovne proizvodnje kukuruza i krumpira, rezultirale su od sredine 19. stoljeća i značajnim demografskim jačanjem geografskoga prostora sjeverozapadne Hrvatske, te novim snaženjem centralnih funkcija najvažnijih gradova i trgovišta. U tom smislu najsnažnija je bila uloga Varaždina (1857. godine 9.789 stanovnika), iz kojega su zračile najznačajnije gospodarske ali i kulturne inovacije. U dolini Drave još su od posebnog značenja bili slobodni kraljevski grad Koprivnica (1857. godine 3.224 stanovnika) i, dakako, Virovitica (4.402 žitelja). U svim tim promjenama vrlo aktivno je sudjelovala i katolička crkva, a s njome dakako i franjevački samostani u spomenutim gradovima, te se tako i Pintarić, koji je k tome još bio i profesorom na znamenitoj varaždinskoj Gimnaziji i gvardijan samostana u Virovitici i Koprivnici, djelotvorno uključuje u život sredina u kojima radi i time iz njih crpi utjecaje i inspiraciju.

Panorama Varaždina s kraja 19. stoljeća. Ovdje je o. Fortunat Pintarić djelovao od 1835. do 1857. god.

II.

Kulturni i osobni glazbeni život Varaždina u vrijeme prve polovice 19. stoljeća, a naročito u doba Hrvatskog ilirskog preporoda i djelovanja znamenitoga ilirskoga vođe Metela Ožegovića, bio je vrlo raznovrstan i na visokoj kvalitativnoj razini. Tu je Pintarić crpio najvažnije životne utjecaje, a za to razdoblje vezani su i njegovi najbrojniji radovi u području glazbe. Bez obzira na još snažne utjecaje germanizacije i drugih stranih elemenata, varaždinska kulturna sredina upravo se s ilirskim pokretom i pogotovo nakon njega stubokom mijenja, te daje izuzetne doprinose hrvatskoj kulturi u cjelini.

Vrlo poticajno Muzičko društvo (Musikverein) osnovano je u Varaždinu već 1827., a slijedeće godine i Muzička škola (radi usporedbe: konzervatorij u Beču osnovan je 1817., a muzička škola u Zagrebu 1829.). U to vrijeme već djeluje i varaždinska Gradska limena glazba, a 1838. je osnovana i ilirska hrvatska čitaonica, te su stvoreni čvrsti temelji i za masovniji i još kvalitetniji kazališni, glazbeni i ukupni kulturni život Varaždina, sa snažnim utjecajima za okolicu. Bio je to temelj na kojem je kasnije nastalo Varaždinsko pjevačko društvo (Mönnergesangverein, 1858.), izgrađena znamenita kazališna zgrada (1873.), osnovano Hrvatsko pjevačko društvo "Vila" (1875.), Radničko hrvatsko pjevačko društvo "Vienac" (1886.), itd.

Varaždin u doba Pintarićeve boravka u tamošnjem Franjevačkom samostanu i profešure na Gimnaziji, živi odista aktivnim i raznovrsnim glazbenim i kulturnim životom. Ovdje se nije radilo samo o gajenju amaterizma i masovnosti, već i o nicanju stvaralačkih potencijala koji su imali šire nacionalno značenje. Ti brojni varaždinski skladatelji, dirigenti i reproduktivci imali su velik utjecaj na Pintarićevo stvaralaštvo. Između mnogih koji su kreativno djelovali na

Barokni Franjevački samostan u Virovitici. Dom o. Fortunata Pintarića od 1860. do 1866. godine

području glazbe u tadašnjem Varaždinu, dovoljno je spomenuti, primjerice, imena **Ivana Padovca** (1800.-1873.), **Leopolda Ebnera** (? - 1838.), **Ivana Gotfrida Lindenthala** (1799.-1870.), **Ivana Antuna Udla** (1815.-1869.), **Ivana Nepomuka Köcka** (1820.- ?), **Vaclava Prochaska** (1833.-1894.), **Franje Kostanjevca** (1839.-1910.) i drugih.

Premještaj oca Pintarića u virovitički Franjevački samostan, značio je dolazak u novi grad i drugačiju kulturnu sredinu, koja nije nudila toliko bogatstvo kulturnih sadržaja kao Varaždin. Međutim, ovdje valja naglasiti da je i Virovitica u vrijeme Pintarićeve boravka već imala razvijen glazbeni život, te da je na njega i značajno utjecalo, sada već zrelo, Pintarićevo stvaralaštvo. Oficijelne (amaterske) organizacije, koje su promicale glazbeni život, doduše u Virovitici niču nešto kasnije, ali je činjenica da su svoje poticaje i temelje imale upravo u Pintarićevo vrijeme.

Virovitički liječnik, dr. **Ivan Plohn**, već 1860. (dakle upravo u godini Pintarićeve dolaska u Viroviticu) okuplja pjevače amatere, a prvi nastup "Pievnoga vienca" (Veröczer Gesangsverein) ostvaren je 1862., te Narodnoga pjevačkog društva 1866. godine. Između 1840. i 1850. u gradu djeluje i Narodna čitaonica (Casino), koja je trajnije obnovljena tek 1874. godine i bila izvorom novih kulturnih akcija i društava - iz nje je 1880. osnovano Hrvatsko pjevačko društvo "Rodoljub" (koje još i danas aktivno radi!), te 1883. godine i Društvo za promicanje glazbe (odnosno Muzička škola, te Gradska limena glazba).

Boravak u Virovitici pripada u razdoblje zrelog i vrlo plodnog stvaralaštva oca Pintarića, pa je tada ova sredina već znatno više primila od njega, nego što je imala izravnog utjecaja na njegovu inspiraciju i djelovanje. Ipak, glazbeni život Virovitice snažno korelira s Pintarićem, a osobito glazbeni i društveni djelatnici Virovitice u to doba - poput dirigenta i skladatelja dr. **Josipa Matića** (1841.-1897.), **Đure Žakića** (1839.-1924.), **Ivana Besza** (1831.-1908.), i drugih. Već

Franjevački samostan u Koprivnici (crtež S. Kukeca). Ovdje je o. Fortunat Pintarić umro, pokopan je u kripti samostanske crkve 1867. godine

tada Pintarić uspostavlja značajne stvaralačke veze s Koprivnicom odnosno s koprivničkim piscem i kulturnim djelatnikom **Đurom Estherom**.

III.

Uskoro nakon smrti o. Fortunata Pintarića, u Koprivnici i njezinom Franjevačkom samostanu boravio je znanstvenik i jedan od ponajboljih poznavatelja hrvatskog glazbenog stvaralaštva, dr. **Franjo Kuhač** (1869.). U svojem dnevniku Kuhač je o Koprivnici tada zapisao i slijedeće: "Koprivnica - stari slobodni grad - ima tvrđavu. U grabama je voda, ali zidina više nema. Brežuljak u tvrđavi većim dijelom već je planiran. Prije bio je samo ulaz preko mosta, a sada (1869.) su ceste s tri strane. Koprivničani ne pitaju ratno ministarstvo da li smiju graditi i gdje smiju graditi, sami su si uzeli pravo. Svagdje se ondje goji marva, osobito konji; polja su lijepa, dobro obrađena".

Uz ovu Kuhačovu impresiju svakako bi valjalo dodati da je Koprivnica već tada najveće gradsko naselje Podravine, koje obavlja najznačajnije urbane funkcije za širu okolicu, a pogotovu u području obrta, trgovine i manufakture, te školstva, zdravstva, prometa i svakako - kulture. Već prije, a također i u doba Pintarićeva kratkog boravka u koprivničkom Franjevačkom samostanu (1866.-1867.), te pogotovo slijedećih desetljeća, Koprivnica je imala razvijen kulturni i osobito glazbeni život.

Iako po obujmu i značenju glazbeni život Koprivnice u 19. stoljeću nema domete jednog

Gradska glazba u Koprivnici ima tradiciju još s početka 19. stoljeća (snimka je iz 1885. godine)

Varaždina (iz kojeg i ovamo zrače brojni kulturni utjecaji), ipak početke organiziranoga glazbenoga djelovanja u našem gradu nalazimo već početkom prošloga vijeka. Naime, u Koprivnici već 1809. godine djeluje limena glazba purgerskoga kora, koja je svoja pravila dobila 1814., te pripada među najstarije glazbene organizacije u sjeverozapadnoj Hrvatskoj uopće. Ta je glazba imala značajan utjecaj na ukupni kulturni život grada, a naročito nakon 1841. godine kada ima brojne nastupe (Musik Bandą des Bürgerkhor).

Uz glazbenike, zapaženu djelatnost razvili su u gradu osobito dramski amateri (ili diletanti, kako su ih tada nazivali). Postojanje zgrade za održavanje priredbi (Varashki theatrum) spominje se u Koprivnici već 1824., a u 1837. kazališne priredbe ne daju samo putujuće družine već i domaće, koprivničko "Kazališno društvo", koje predvodi agilni **Vilhelm Flor**. Najznačajniju aktivnost na planu dramskoga amaterizma razvio je, pak, koprivnički ljekarnik, pisac i kulturni

Središte stare Koprivnice - pilovi i stari sud (crtež F. Malančeca)

djelatnik **Ljudevit pl. Schieketanz** (Šiketanc): godine 1839. on organizira adaptaciju gradskoga kazališta, a Društvo kazališnih dobrovoljcah 1847. izvodi popularne komade, poput "Engleske robe", "Vu dolini" i druge. Na ovu aktivnost svakako se sredinom stoljeća naslanja i zapaženo djelovanje Dobrovoljnog glumišnog društva u Virju, koje je od 1850. do 1853. vodio znameniti hrvatski pisac **Ferdo Rusan**. Tragom djelovanja diletanata dolazimo tako i do slavnoga koprivničkog komediografa i suradnika oca Pintarića, pisca i pedagoga **Đure Esthera**, koji 1864. vodi Diletantsku grupu i koja dakako daje gotovo izričito Estherove dramske komade.

Od posebne je važnosti i djelovanje Narodne čitaonice (Casina) u Koprivnici, jer je ovo staro društvo bilo okupljalište svih kulturnih djelatnika i inicijator brojnih kulturnih događanja. Po prvi puta koprivnička čitaonica osnovana je već 1846., ali se kasnije izgubila u nepogodama Bachova apsolutizma. Ponovno je punom snagom niknula 1867. godine, a u njezinu reaktiviranju snažno su sudjelovali i Đuro Esther i osobito otac Fortunat Pintarić. Upravo iz Narodne čitaonice kasnije niče i Gradska limena glazba (1874.), Hrvatsko pjevačko društvo "Podravac" (1874.), Dobrovoljno vatrogasno društvo (1874.), Dobrovoljno gospojinsko društvo (1878.), itd. Bili su to snažni temelji na kojima je zadnjih desetljeća prošloga stoljeća u Koprivnici i Podravini djelovao dirigent i skladatelj **Tomu Šestak** (Prag 1852. - Koprivnica 1921.).

Osobito je značajna i djelotvorna bila stvaralačka spona između Fortunata Pintarića i komediografa Đure Esthera (rođen u Koprivnici 2. ožujka 1844., umro u svojem gradu 29. ožujka 1892.). U višegodišnjem ispreplitanju Pintarićeve skladateljskog i Estherova književnog

Đuro Esther - koprivnički pisac i pedagoški radnik,
suradnik o. Fortunata Pintarića

stvaralaštva, izniknula su vrhunska djela hrvatske glazbene povijesti. Esther je bio lektor i urednik završnog, vrlo značajnog opusa oca Pintarića, a također je autor libreta za nekoliko Pintarićevih skladbi (među kojima je najpoznatija "Tuga hrvatskoga rodoljuba"). Uz djelovanje Esthera i niza amaterskih društava, koprivničku stvaralačku klimu u to vrijeme podupire i nekoliko snažnih intelektualaca, koji su se okupljali u Narodnoj čitaonici. Uz Esthera, tu valja osobito spomenuti djelovanje kapelnika **Ivana Čepa** (1852.-1867. bio kapelnik limene glazbe), zatim graditelja orgulja **Adama Žuvića** (župnik u Koprivničkom Ivancu od 1836. do 1863.), pročelnika gradske glazbe **Slavoljuba pl. Kosza Kolarovačkoga**, kao i niza kulturnih i gospodarskih djelatnika, poput **Martina pl. Ožegovića**, **Josipa Martinušića**, **Josipa Berute**, **Salamona Deutscha**, **Josipa Pevaleka**, **Pavla Lopatnja** i drugih.

IV.

Iako je u Koprivnici živio kratko, Fortunat Pintarić bio je svjedokom značajnoga procesa prijelaza sjevernohrvatskih gradova i trgovišta iz autarkične feudalne privrede u modernije građansko, tržišno društvo. Te su promjene bile polagane i mukotrpane, te su snažno obilježile cijelu povijest našega kraja od sredine 19. stoljeća do prvoga svjetskoga rata. Uz ovu povijesnu gospodarsku, društvenu i političku pre-

tvorbu, nužno su povezana i kulturna prekretnička zbivanja. Upravo je to doba nastanka i početnoga poleta niza kulturnih društava i snažnih individualnih stvaralačkih ličnosti. Na njihov život i stvaralaštvo bitno je utjecala sredina u kojoj su živjeli, dok su oni povratno snažno djelovali na formiranje nove kulturne klime i života. Varaždin, Virovitica i Koprivnica imali su sreću da je u ta povijesna vremena u njihovoj sredini djelovao i stvaratelj takve umjetničke i kreativne snage kakav je bio skladatelj Fortunat Pintarić.

VAŽNIJI IZVORI I LITERATURA

1. Brozović, Leander: *Grada za povijest Koprivnice*, Koprivnica, 1978.
2. Brozović, Leander: *Kape purgerskoga kora u Koprivnici*, Zbornik Muzeja grada, Koprivnica, 1946.-1953.
3. Cvekan, Paškal: *Virovitica i Franjevci*, Virovitica, 1977.
4. Cvekan, Paškal: *Koprivnica i Franjevci*, Koprivnica, 1989.
5. *Dokumentacija o glazbenom životu Koprivnice*, Muzej grada Koprivnice

6. Dokumentacija o Fortunatu Pintariću, arhiva Franjevačkog samostana u Koprivnici
7. Dopler, Dragutin: Spomenica 75. godine HPD "Rodoljub", Virovitica, 1955.
8. Felatar, Dragutin: Glazbeni život Koprivnice, Koprivnica, 1977.
9. Felatar, Dragutin: HPD "Rodoljub" 1880-1980, monografija, Virovitica, 1980.
10. Feletar, Dragutin: Podravina I, Koprivnica, 1988.
11. Feletar, Dragutin: Kulturno- povijesni spomenici općine Koprivnica, Koprivnica, 1992.
12. Filić, Krešimir: Glazbeni život Varaždina, Varaždin, 1973.
13. Filić, Krešimir: Povijest varaždinske gimnazije 1636-1936, Varaždin, 1937.
14. Filić, Krešimir: Narodno kazalište u Varaždinu, Varaždin, 1955.
15. Gjerek, Božo: Bogata tradicija glazbene djelatnosti u Koprivnici, glas Podravine, Koprivnica, 7.11.1958.
16. Graf, Milan: Sjećanja na Tomu Šestaka, Glas Podravine, Koprivnica, 15.12.1972.
17. Graf, Milan: Tomo Šestak - zaboravljeni hrvatski skladatelj, Zvuk, Sarajevo, 1971.
18. Horvat, Rudolf: Povijest slobodnog i kraljevskog grada Koprivnice, Zagreb, 1944.
19. Kuhač, Franjo: Ilirski glazbenici, Zagreb, 1893.
20. Lövy, Slavko: Zaboravljeni koprivnički muzičari, Koprivničke novine, Koprivnica, 3.1.1926.
21. Peterlin, Ivan: Đuro Ester - pisac stare Koprivnice, Podravski zbornik 7, Koprivnica, 1980.
22. Spomenica HPD "Podravec" 1874.-1904, Koprivnica, 1904.
23. Štahuljak, Milan: Kuhač u Koprivnici 1869, Zbornik Muzeja grada, Koprivnica, 1946.-1953.
24. Valdec, Stjepan: Nekoliko uspomena na Fortunata Pintarića, Sveta Cecilija XII/3, Zagreb, 1918.
25. Visitations, Camarcha, 19. stoljeće, Nadbiskupski arhiv Zagreb